A. V. VASSALLO

DELL TA' L-IMGHODDI

1936

P.B. 6.2

A. V. VASSALLO

DELL TA' L-IMGHODDI

MALTA
THE EMPIRE PRESS
1936

302475

LIL

DR. A. V. LAFERLA LL.D., O.B.E.

DIRETTUR TAT-TAGĦLIM

BĦALA XHIEDA TA' QIMA

KELMTEJN QABEL

Wasal iż-żmien għalija wkoll li niġbor u noħroġ fi ktieb wieħed il-għanjiet tiegħi li għandi mxerrdin 'l hawn u 'l hinn. Ma kontx, ingħid is-sew, fi ħsiebni nidħol għal dax-xogħol għal issa, għax xtaqt li qabel xejn ikolli xi erbgħa mhux ħażin; iżdi billi bosta minn sħabi u ħbieb oħra ħajruni kemm-il-darba u għamluli l-qalb mhux ftit biex niġborhom, ma stajtx, tabil-ħaqq, ma nweġibx għax-xewqa tagħhom, li kienet tassew minn qalbhom.

U hekk għamilt. Ġbart kull ma kelli (għalkemm bċejjeċ li deherli ma kellix inġibhom ħallejthom barra), żidt magħhom oħrajn li s'issa kienu għadhom qatt ma dehru mitbugħin imkien, u dammejthom f'din il-ħannieqa ċkejkna. Kif se' jiġu milqugħin mill-kotra għadni ma nafx, imma għandi f'rasi li bosta minn dawk li jaqrawhom se' jsibu li xi whud minnhom jagħtu daqsxejn fil-qares u, ħabtiet, forsi, neqsin ukoll middawl sabiħ tat-tama. Fuq dan ma nista' ngħid xejn; iżda min jafni sewwa, u jaf x'għadda minn għalija ma' tul l-ewwel taqsima tal-ħajja tiegħi, jista' jifhem wisq aħjar x'irrid ingħid bihom, miktubin kif inhuma.

Issa rrid nizzi ħajr minn qalbi lill-ħabib tiegħi s-Sur Salvu Gatt tal-ħerqa li wera f'dan ix-xogħol u tal-għajnuna li rajt minnu kull meta fittixtu.

Arthur V. Vassallo

Valletta, 24 ta' Marzu 1936.

Lill-Poëta

Virtù viva sprezziam, lodiamo estinta.
(LEOPARDI)

Poëta, jekk trid tkompli bl-għana tiegħek,
Li minn qalbek itîr, tgħallem il-ġnus;
Jekk trid dis-sengħa ħelwa tħaddan miegħek,
La tistenniex il-ġîd, għax tkun mirfus.

Għax sakemm qalbek f'sidrek tibqa' tħabbat,
Sakemm int tibqa' tiġri fuq din l-art,
Sakemm in-nar ta' mħabbtek jibqa' mqabbad
Ġo qalbek, għalkemm inti tkun faħħart,

Aktarx minn ħadd ma jkun imfaħħar ismek;
Aktarx issibu mkasbar minn kulħadd.
Le, sakemm ruħek tibqa' ddur ma' ġismek
Int l-hena ta' dil-ħajja ma dduq qatt.

Għalhekk, jekk trid tissokta f'din il-ħajja,
Kun lest biex tilqa' kollox, daħq, żebliħ,
Kif lestew ruħhom dawk li dawn is-snajja'
Ma' qalbhom marru jgħannqu. Fil-mistrieħ.

Imbagħad li l-lmewt serrieħa trodd lil ġismek,
Hemm inti tibda togħla, ssir bla qies;
Int ma tkunx hawn, 'ma jibqa' l-kobor t'ismek
Għal bosta bosta snin fi ħluq in-nies.

1929

L-Ave Marija

Il-bidwi żamm ix-xogħol, waqqaf il-baqra,
Flimkien rabat idejh taħt ras baxxija;
Sama' l-qanpiena ddoqq; qagħad jitlob naqra:
L-Ave Marija.

Wiċċu fejn qatt tal-mûs il-ħoss ma nsema',
Li qatt ma ħass ix-xewqa tal-kburija.
Issa bi ħsebijiet mimli tas-sema:
L-Ave Marija.

Qagħad jitlob 'l Alla fl-għolja Saltna Tiegħu
Biex inibbitlu ż-żriegħ f'dik il-ħamrija,
U biex fix-xogħol dejjem jissaħħaħ driegħu:
L-Ave Marija.

Qabdet mill-ġdid il-maqbad l-id għajjiena,
Għalkemm tax-xemx bdew jonqsu d-dawl u d-dija...
Insemgħet flajru ddamdam il-qanpiena:
Ave Marija,
Ave Marija,
Ave Marija.

1929

Lilek

Fejnek, ħlewwa ta' mħabbti, fejnu wiċċek
Li dari fl-ogħla ferħ kien itellagħni?
Meta se'r nerġa' nisma' minn ġo fommok,
Dejjem daħqani,

L-għanja ta' mħabba li ġo qalbi kienet
Tinżel u tgħammar ġo ħuġġieġa kbira,
Li kemm-il-darba 'l qalbi ħatfet sewwa,
Żammitha rsira ?

Għalxejn inħares, meta nkun xi drabi
Għaddej minn quddiem biebek, lejn it-tieqa,
Fejn dari kont insibek dejjem lesta
Ta' qalbi d-djieqa

Biex tfejjaqli b'dik l-għamża, b'dik id-daħqa,
B'dik il-lilwa ta' rasek, b'dik il-ħarsa;
Minn qalbi kienet taħrab kif kont nilmħek
Kull xewqa qarsa.

Daż-żmien m'hemm xejn ħlief trab u għanqbut, u mkisser
Iż-żġieġ. F'ħoġor it-tieqa t-tajr ibejjejt.
Kisra ta' qalb għax fejn m'hemmx int għalija
Kullimkien mejjet.

Għalxejn nistenna dawn l-għodwiet xemxija
Għalik, ħanina, taħt id-dell tal-ħdura;
Għalxejn quddiemi nħares, ħdejja nħares,
Inħares lura.

Għalxejn ninfirex taħt id-dawl tal-qamar
Biex nistenniek fix-xatt tal-mewġ sewdieni;
Għalxejn, għalxejn, int tlaqtni għal kollox, tlaqtni,
Tlaqtni wisq kmieni.

Għalxejn ħlimkien tħadditna t-tnejn ferħana,
Fuq dak li kellu jgħaddi minn għalina,
Għax qajla ġiet il-Mewt, ħatfitek magħha
U daħqet bina.

1929

L-Għanja ta' Dari

Ejjew, żminijiet ħelwa ta' tfuliti,
Ejjew bil-ġrajjiet tagħkom;
Ejjew nissuni n-niket ta' dil-ħajja;
Ħuduni magħkom.

Ejjew bil-ferħ, duru biż-żifna miegħi,
Ja żminijiet tas-sabar;
Ħallu mar-riħ ittir il-ħeffa tagħkom
Minn qiegħ il-qabar.

Duru ma' dwari, duru dejjem, duru
Sakemm ngħidilkom jiena;
Sakemm minn qalbi jtir l-imrar tal-ħajja
U jidħol l-hena.

Għax din m'hix ħajja li q'għed ngħix; le, dina
Hi ta' biki mogħdija.
Inħossni bla mistrieħ, inħossni mdejjaq,
Mifni ġo fija.

Għannuli waqt iż-żfin dik l-għanja ħelwa
Li ħadt minn ilsien ommi,
Li wisq għożżejt u li xi drabi taħrab
Minn ġewwa fommi.

Għannuli sakemm norqod u 'fir-raqda
Nissuni kull għawġ kiefer,
Sabiex fis-skiet serrieħ, f'art m'hix magħrufa,
Bil-môd insiefer.

15 ta' Ġunju 1929

Is-Serħ tal-Qrar

Bla sabar u mnikket,
 Ħriġt niġri mid-dar,
Bħal mita mill-gaġġa
 Għasfur ikun tar.

Tal-knisja l-mogħdija
 Jien qbadt l-iżjed qrib,
Biex hemm fis infittex
 Tar-ruħ it-tabib;

Biex naħsel u nnaddaf
 Din ruħi mid-dnub,
Li jtellef is-sabar,
 Li jnikket il-qlub.

Iltqajt hemm sa fl-aħħar
 Ma' t'Alla l-qaddej;
Ħafirli, berikni;
 "Tarġax għalli ġej".

Lilek

Hekk kif taħt xemx sajfija, nofsha mejta
 Bil-għatx, int warda lmaħt titolbok ħniena,
Int ġreajt lej' l-għajn, xarrabtha bl-ilma, sqejtha,
 Tajtha mill-ġdid ir-ruħ.
 U għax kont hekk qalbiena,
Il-warda ħadet lewnha w saret tfuħ.

U kif f'lejla xitwija, wara t-tieqa,
 Imġewwaħ ġiek għasfur jitlob għajnuna,
Itektek bil-munqar, int ħassejt djieqa
 Ta' qalb u t-tieqa ftaħt;
 U ġewwa l-għorfa sħuna
Saħħantu, tmajtu, sqejtu,—għamilt kemm flaħt.

'Ma jien li biss mort tlabtek qatra mħabba
 Biex terġa' ttini l-ħajja—daħqa waħda,
Li għalik ma kinitx telf, la l-qalb ittabba',—
 Ma ħadtx ħlief trieq għal marda,
 Għax ħniena ġietni mċaħħda.
Ah, mhux li kont għasfur, mhux li kont warda!

1930

Lilek

Deposuit potentes de sede
et exaltavit humiles.
(S. Luqa)

Wara li ħlejt, biex forsi nisraq ħsiebek,
Ta' ġbini l-għaraq, saħti w kulma ħija,
W għamiltha tat-tallab niġri taħt biebek,
Ma rajtx ħlief biss kburija.
Iżda kun af li jaqa' min jitkabbar
U jikber min jiċċekken u jissabbar.

Għax taf li ħik tinġabar l-akbar ħlewwa
U l-ġibda ta' kull qalb minnek mifnija,
Int qisek tridni nduq l-għafsiet ta' ġewwa
Midluka bit-tbatija.
Jien ngħidlek waħda: Jaqa' min jitkabbar
U jikber min jiċċekken u jissabbar.

Għalhekk la tistenniex li għar-rkobbtejja
Sa naqa' w ngħidlek: Qalbi, ħinn għalija!
Għax għalkemm għadni ngħożżok daqs għajnejja,
Daqshekk ngħożż l-irġulija.
Iftakar biss li jaqa' min jitkabbar
U jikber min jiċċekken u jissabbar.

14 ta' Awwissu 1931

Int, Jiena u Hu

Lil Ġ...

Kien hemm f'nofs l-għalqa sew warda sabiħa,
Waħidha, ħamranija, lewn il-qrolla;
Ix-xemx, minn fuq, tbewwisha, ttiha l-fwieħa
Li biha kienet tfawwar l-għalqa kollha.

Fil-għodu mat-tbexbix kont tara n-nida
Titliegħeb, tlellex fuqha; bl-akbar ħlewwa
Tmellisha l-fewġa. Hemmhekk trabbiet waħidha,
Miġbura fiha nfisha w kibret sewwa.

U m'hux il-bogħod kien hemm fjur ieħor ċkejken,
Midbiel u nofsu mejjet... fjur bla saħħa.
Kemm ħabb lil dik il-warda dan l-imsejken,
Kemm xtaq kieku jitlobha l-qalb minn tagħha.

Għax billi kien mal-warda trabba w kiber,
Inġibed lejha sħiħ; u b'qalb miksura
Kien dlonk jixtieq li jersaq dak ix-xiber
Kemm jista' jtiha fdalu mingħajr sura.

'Ma kif qatt seta' jkun li dik il-ħlewwa,
Mitlufa fi sbuħitha, tisma' talbu?
Għalhekk l-imħabba tiegħu żammha ġewwa,
U meta ma felaħx beka ġo qalbu.

Sa fl-aħħar ġiet it-tfajla, bint l-egħlieqi
Daħqana... mingħajr ħsieb u mingħajr ħtija;
Għajnejha ferħanin, qishom żewġ twieqi
Mnejn tista' s-safa tilmaħ tax-xbubija.

Din tbissmet minnufih, u dawk xoħħtejha
Mil-lewn il-warda tbexxqu: "Warda sbejħa!"
U din xħin semgħet hekk fis ħarset lejha
Biex kieku ttiha ħajr ta' dik is-sejħa.

Imbagħad qatgħetha... hemżitha fuq sidirha;
U bl-istess ferħ ta' dak li kliemha wiret,
Ah, rifset dak il-fjur li mar jagħdirha
U faraġ sab il-mewt, la darba nfired.

1933.

Il-Qniepen

"Tanti e si fatti suoni un suono esprime".
(TASSO)

Kemm huwa ħelu l-leħen li mill-bejta
Tagħkom, ja qniepen, tferrgħu fost il-ħlejjaq;
Li tqassmu għal kull aħbar li tridu xxandru
Biex tnisslu ferħ fil-qlub inkella dwejjaq.

*
* *

Oh, kemm jurini ħwejjeġ
Il-leħen tal-qanpiena!
Jien fih jew nilmaħ xebba sejra ttejjeġ,
Jew ruħ ġewwa n-nirien q'għed titlob ħniena.

Jien fih b'mixi meqjus nilmaħ il-Ġilwa
Qrib Maqdes mimli, hieni,
U nisma' wkoll jittajjar lejn is-sema,
It-talb mill-fomm qalbieni.
Inkella qajla qajla jiena nara
Tal-mewt it-tarağ tiela' l-qattiel ħiedem,
Biex f'demmu l-ħtija jaħsel li firditu
Minn m'Alla w minn mal-bniedem.

*
* *

Iżda mhux biss, ja qniepen, dawk il-ġrajja
Li q'għed isiru l-lum
Jien nilmaħ fikom; għax li miet fil-ħajja
Jien dlonk narah iqum.

Ma' dak leħinkom mgħaġġel fuq ix-xefaq
Jien nilmaħ ġejjin 'l hawn mijiet ta' qlugħ;
U fuq ix-xtajta tagħna rġiel ta' qawwa
Bin-nisa mdendlin magħhom kollha dmugħ;
U fuqhom jidħlu x-xwieni ta' l-egħdewwa,
U tqum taqbida kiefra bla mistrieħ,

U min jitħabat biss biex jerfa' s-Sewwa
Jordomhom ġewwa l-qiegħ.
U f'dak leħinkom mgħaġġel ukoll naqra
Tal-Mislem l-għajta mħarrba
X'ħin telaq lejn dar Sidu jibki l-faqra
Ta' l-art li fuqha ħalla l-aħħar karba;
U fih nilmaħ ukoll l-għajta ferrieħa
Li żammet lil din l-art qawwija w sħiħa.

Għalhekk sabiħ leħinkom li mill-bejta
Tagħkom, ja qniepen, tferrgħu fost il-ħlejjaq;
Li tqassmu għal kull aħbar li tridu xxandru
Biex tnisslu ferħ fil-qlub inkella dwejjaq.

1931

Omm

Lil Oħti.

Ħallini nħaddnek, għażiża oħti, miegħi
U nq'għed fuq ġbinek fommi,
Biex hemm inħalli l-bewsa tal-qalb tiegħi
Minn flok fuq il-ġbin t'ommi.
Ghax lilha rajt quddiemi, u x'ħin dirgħajja
Infetħu biex minn tagħha nilqa' l-benna,
Jien l-ajru għalaqt ma' sidri flok il-ħajja,
U minnufih ftakart li qiegħda l-Ġenna.

Nistħajjel, oħt, se'r tistaqsini l-għala
Daqshekk jien 'l ommi nqimha.
Jien nagħdrek għax int omm ma tafx xi tfisser,
Għax ċkejkna bqajt iltima.
Iżda ma nafx infiehmek, maħbuba oħti,
Bil-kliem xi tkun din l-omm, sejħa qawwija;
Għalhekk ngħidlek kelmtej' fuq fuq kif nista'
Biex int tagħraf il-bqija.

*

* *

Omm dik li ttik il-ħajja w għal imħabbtek
Iġġarrab kull tbatija;
Omm dik li tibqa' tqimek ma' tul ħajtek
Daqs mita kont tarbija.
Hi dik li dejjem taħseb
Biex tgħallmek biss is-sewwa;
Hi l-għajta li ssejjaħlek
Mit-trieq bil-qerq mixgħula ta' l-egħdewwa.
Hi l-kenn ta' l-iben twajjeb,
Hi s-serħ ta' l-iben niedem,
Hi l-ġabra ta' kull tjieba
Li timxi mit-twelid sal-mewt tal-bniedem.

*

* *

Dik hija l-omm li fl-ewwel xhur ta' ħajtek
Ħallietek, maħbuba oħti, minnha fqira;
Iżda tibżax għax fuq ħaddejk tinġabar
Xbihitha— l-egħżeż wirt, l-egħżeż tifkira.

Għalhekk ħallini nħaddnek, oħti, miegħi
U nq'għed fuq ġbinek fommi,
Biex hemm inħalli l-bewsa tal-qalb tiegħi
Minn flok fuq il-ġbin t'ommi.

1931

Siġar

Ja siġar sbieħ ħadrana,
Ja qawwa tal-ħolqien, faraġ u ħajja,
Ja siġar sbieħ,
Li tqanqlu l-qlub għall-għana,
Li ttaffu d-dwejjaq kbar tal-ħajja tagħna,
Li tnisslu ferħ u sabar, hemm fil-qiegħ
Ta' dellkom, deh, ħalluni
Nixteħet u nistrieħ.
Aħbuni, nissuni
In-niket ta' bla tarf, id-dmugħ ta' qalbi,
Il-qerq, il-ħtija,
Kollox.
Xewqti qawwija
Ja siġar sbieħ isimgħu, isimgħu talbi.

* * *

Hemm fuq fl-ikħal tas-sema x-xemx bil-qilla
Q'għed tisreġ fuq ir-raba', fuq il-mewġa
Ħelwa tas-silla;
U dina ma' kull fewġa
Sajfija
Tintelaq ma' tul l-għalqa ħadranija.
Q'għed tisreġ fuq il-wied li b'leħen ħlejju
Għaddej isaqqi l-ward li tana Mejju.
Q'għed tisreġ fuqkom,
Ja siġar sbieħ,
Fil-waqt li jiena f'dellkom q'għed nistrieħ.

* * *

Fuq rasi bla ma jehda
Il-weraq q'għed iħaxwex. Waħda waħda
Minn fuq it-tul tal-friegħi
Niżlin... bil-qajla... mriegħda...
Qegħdin jinfirxu miegħi.

Ħekk. hekk, ja siġar, waqa' l-hena tiegħi
Fl-aħjar ta' ħajti; għalhekk irridni magħkom.
Min tani ħajti u feraħ
U beka miegħi sħiħ;
Min ħadli qalbi u daħaq
Bid-dmugħ li ħlejt għalih;
Min ħadem biex is-sabar
Jagħtini minnufih,
Kollha rajthom niżlin bħall-weraq tagħkom,
Ja siġar sbieħ.

1932

Widien

Niżlin...
Dejjem niżlin...
Issa bil-môd, issa mgħaġġlin;
Issa jinfirdu .. jitbiegħdu... jitbiegħdu...
U jerġgħu ma' xulxin,
Dejjem niżlin...
Niżlin...

Qawwija
Ħierġa minn ġewwa l-blata,
Iġġelben u tilma
Tax-xemx fid-dija,
Il-milja sabiħa ta' l-ilma.
Ħierġa titgerbeb, tinqaleb
U tħaxwex qalb ix-xaħx,
Tofroq il-ħxejjex,
Tqaċċat, m'hemmx indiema,
Ġebel u weraq, kull ma ssib quddiemha.

Safja, mexxejja, ġerrejja,
Niżlin
Mill-għoljiet fuq ix-xellug,
Mill-għoljiet fuq il-lemin,
Friegħi tal-fidda,
Biex jiltaqgħu hawn u jaqbdu
Ma' dan l-ilma dejjem nieżel...
Dejjem nieżel...
Nieżel...

1933

Dlonk fis-Skiet ta' fil-Għaxija *

Dlonk fis-skiet ta' fil-għaxija,
Qabel jien nintilef f'ngħasi,
Il-ħsieb ħelu jitfa' d-dija
Ta' jiem oħra ġewwa rasi:
Ferħ u ħtija
Tat-tfulija,
Ħelu kliem ta' mħabba sħuna,
L-għajn maħruqa
L-lum magħluqa,
Qlub ferħana l-lum midfuna.
Hekk fis-skiet ta' fil-għaxija,
Qabel jien nintilef f'ngħasi,
Ħsieb ta' djieqa jitfa' d-dija
Ta' jiem oħra ġewwa rasi.

Kif jien nara l-ħbieb ta' dari,
Qattgħa waħda, f'leħħ ta' berqa,
Ilkoll jaqgħu minn ma' dwari
Kif fix-xitwa taqa' l-werqa,
Jien nittieħed
Bħala wieħed
Li ħdejn mejda li n-nies ċaħdu,
Dwal mitfija,
Flus moħlija,
Jarahom telqu w baqa' waħdu.
Hekk fis-skiet ta' fil-għaxija,
Qabel jien nintilef f'ngħasi,
Ħsieb ta' djieqa jitfa' d-dija
Ta' jiem oħra ġewwa rasi.

1933.

---

* Mill-għanja *Oft in the stilly night* ta' T. Moore.

Il-Bieraħ... Il-Lum

Lilek Ġ... ifhimni.

Jien kont għasfur: kont ngħanni, kont nittajjar
Minn qalb id-dell tal-frieġħi għal fuq l-għadajjar,
Minn fuq l-għoljiet ħadrana għal fuq ix-xmajjar.
Mix-xmajjar għall-widien,
Ferħan,
Dejjem ferħan,
Ferħan li nista' mmur fejn irrid jien.

U qalbi kienet hemm fl-għoli tas-sema
Titliegħeb f'dak il-ġmiel ta' sħab bajdani;
Le, qatt ma qabżet minn għajnejja demgħa,
Għax kollox kien daħqani.

Iżda kif darba x-xemx ta' fil-għaxija
Kienet q'għed tgħib wara l-għoljiet dellija
U tħammar is-smewwiet,
Ah, f'dak is-skiet,
Maż-żiffa, mill-ħaxix talgħet il-fwieħa
Tal-ward, u magħha l-għanja li bil-ħlewwa
Messitli qalbi u baqgħet dieħla ġewwa.

Jien żammejt sħiħ. Għalxejn. Ma stajtx nagħlibha
Dik is-sejħa ta' seħer. Tiela' ħdejja,
Serqitli qalbi għal kollox. Xtaqt li ninżel
Biex nara mnejn hi ġejja.
U bla ma qgħadt naħsibha,
Ċħadt is-sema li kont fiha,
Ċħadt il-wesgħa ta' l-irjieħ,
Ċħadt ix-xemx, ma ridtx naf biha,
Ċħadt dak l-ħena li kont fih.
U minnufih
Inżilt.

* * *

Hemmfuq ix-xemx il-lum q'għed tisreġ sħiħa;
Bajdani s-sħab fis-sema
Jiġġerra ma' l-irjieħ; tal-ward il-fwieħa,
Il-ħsejjes tal-widien, l-għana ta' sħabi,
L-għajta tal-bhejjem,
Kollox, kollox għad hemm, jinħass, jinsema,
U jibqa' għal dejjem.

Kollox għad hemm... Jien iżda le. Qarrieqa
L-għanja ressqitni lejn il-qafas. Dieqa
Ta' qalb hi ħajti l-lum f'ħoġor dit-tieqa.

1933

It-Trieq tal-Ħajja

"Nel mezzo del cammin di nostra vita..."
(Dante)

Istrieħ, ħabib, istrieħ,
Għax wisq imwiegħra t-trieq mnejn għaddejjin;
L-għolliq li fiha, d-dmugħ li mxarrba bih,
Il-qerq, l-imrar, id-dnewwa,
Id-deni w il-mibegħda ta' l-egħdewwa,
Mit-tajjeb ftit u ħafna mill-ħażin,
Kollox ħabib ġarrabna,
Bis-sabar u bil-ħila,
Ma' tul dil-mixja twila
Ta' bosta snin.

* * *

U kemm fadlilna x'nimxu,
Ħabib, ma' dak li mxejna;
Kemm għad fadlilna negħrqu
U nixxuttaw għajnejna.

Kemm għad fadlilna naqgħu
Mat-trieq u nerġgħu nqumu,
Għajjiena u mingħajr saħħa;
Kemm għad fadlilna ndumu!

It-tul tal-mixja twila
Li qbadna ferħanin,
Il-lum inħossuh fuqna
Għax l-għadma qiegħda tnin.

Jien kieku ġa qtajt qalbi
Fuq dak li għadda w mar,
Li kieku ma kontx nitma
Li nsibu jiem aħjar.

Hi t-tama dawl tas-sema
Li żżommna lkoll fil-wiċċ;
X'kien jagħmel kieku l-bniedem
Li dina ma kinitx ?

* * *

Għalhekk issa li x-xemx niżlet għal kollox,
U d-dalma ta' l-għaxija
Is-siegħa ġiebet magħha tal-mistrieħ,
Ħabib, nistrieħu ftit, ninsew ħajjitna,
Ninsew it-trieq tal-għawġ u tat-tbatija
U d-dmugħ li mxarrba bih;
Biex għada mbagħad, sew sew kif jisbaħ kmieni
U x-xemx tixref tgħajtilna,
Inqumu, mistriħin, u b'tama ġdida,
Bla ma nitfantsu xejn,
Naqbdu flimkien it-trieq li għad fadlilna
Min jaf, min jaf sa fejn.

1934

Dehra ta' Żminijietna

I

Id-dinja nħasa kbira, wiesgħa, għammieqa,
Li fiha, sa mill-ewwel żminijiet,
Ibaqbaq lejl u nhar id-demm tal-ħajja.

Demm qawwi, demm qalil u demm setgħani;
Taħlita waħda ta' kull ġens u sura:
Irġiel u nisa w tfal ta' kull tifsila.

U fuqhom driegħ li ma jidhirx f'għajnejna
Iżomm il-kotra taħt il-lġiem tal-għaqal,
U kollox jimxi sew bit-talb u t-tama.

II

Dak kien żmien ieħor; żmien li fih il-bniedem
Kien jitlob u kien jaqla';
Il-lum iżda ħaġ'oħra; l-lum l-inħasa
Għeliet... intliet... u faret...
Ibaqbaq kollu ħajja ż-żejjed tagħha
Nieżel iċarċar man-naħħiet mikwija,
Ifexfex fuq in-nar, jixtieq jeqirdu,
Jixtieq li kieku joqtol
Lil min mar tah il-ħajja.

Dehra tal-biża'! N-nies li kienu dari
Aħwa bejniethom mimlijin bil-ħniena,
Il-lum l-eħrex egħdewwa;
Ħarsiet jiġru ta' qilla saħansitra
Bejn aħwa ta' demm wieħed;
Missirijiet bla xogħol jisħtu 'l uliedhom,
L-ulied li ġew fuq qalbhom;
U ömmijiet bla ġieħ, bil-biża' f'qalbhom,
Jixtiequ jgħattu l-ħtijiet kbar, moqżieża,
Bi ħtijiet akbar. Jisħtu
Lil min f'siegħa ta' ġenn mar tahom il-ħajja
L-ulied, qalbhom maqtugħa.

Eluf t'għajnejn imberrqa, kollha jħarsu
Lejn l-għada ta' ħajjithom;
Dirgħajn għajjiena, ġwejda, ħniena, ħniena,
Ħniena jitolbu
Lil min ma jistax jgħin jew ma jridx jgħinhom;
Eluf ta' ħluq jixxenqu
Il-ħobż li ma jlaħħaqx biex ixabbagħhom;
Eluf ta' mħuħ jitħabtu, jqattru għaraqhom
Fuq l-għerf li jitlob żmienna.
Kulħadd bla nifs, jitqabad,
Jiġġieled,
Jitqatel,
Biex jaqla' għexien il-ħajja.

1935.

L-Iben Ħali *

I

Qabad il-flus u telaq,
Telaq għal għonq it-trieq;
Qabad il-flus u baqa' sejjer, sejjer,
Jitbiegħed, jitbiegħed,
Jiċkien, jiċkien,
U għab.
U x-xemx wara l-għoljiet intfiet għal kollox,
U l-qamar tela' mbikki taħt is-sħab.

II

Jiem sħaħ għaddew, għaddew ix-xhur, għaddew
Is-snin ukoll;
Iżda n-nagħġa li żmien ilu
Kienet tbiegħdet u ħarbet minn mall-bqija,
Baqgħet mitlufa għal kollox
'Ma qatt, le, qatt minsija.

* Din il-għanja ma għandha x'taqsam xejn mal-ġrajja ta' l-Iben Ħali li nsibu fil-Kotba Mqaddsa. Il-ħsieb ewlieni, iva, ħadtu minnha; iżda mbagħad tajtu lewn ieħor kif deher lili. Għalhekk, kif jidher ċar, din ma fiha ebda tagħlima.

III

Għax lejl u nhar, u xitwa w sajf, l-imsejken
Missier baqa' jittama
U jitlob u jistenna.
Għajnejh widien ta' dmugħ, nofshom magħluqa,
Jistennew biss is-serħ li tagħti l-Ġenna.
Jittawwal dlonk mit-tieqa u bit-tbatija
Jiknes minn tarf sa tarf ix-xefaq ħiemed,
U bla ma jrid minn dik l-imsejkna qalb
Ħabtiet toħroġ taħlita
Ta' lfieq u biki u talb.

IV

It-tfajjel mar il-bogħod f'art barranija,
Il-bogħod minn niesu l-bogħod mid-dar minsija;
U flus kellu fil-wisa',
Sab il-ħajja, nesa' d-dmugħ.
Fetaħ il-bieb
Li qtajja' ta' ħbieb,
Irġiel u nisa;
Tamagħhom,
Għex magħhom,
U l-ġisem kiel minn fuq spallejn ir-ruħ.

V

Kulħadd iżiegħel bih,
Kulħadd jonfoq għalih,
Sa ma xxuttaw il-flus u sabu l-qiegħ.
Ra x'għamel, sar miblugħ!
Daħqu l-ħbieb,
Irġiel u nisa,
Sabu l-bieb,
Ghamlulu l-wisa',
U ħallewh,
U stkerrewh,
U l-ġisem bata l-għaks u bata l-ġuħ.

VI

Sa fl-aħħar dik il-ħaġa li minn dejjem
Kien iħoss magħluqa f'sidru
Bdiet titħarrek; bdiet il-ħajja,
Bdew ħtijietu,
Bdew dnubietu
Fuq wiċċu kollha jidhru.

VII

Inġabar fih in-nifsu u beda jaħseb:
—Min jaf x'kien jgħid missieru kieku mriegħex
It-tfajjel tabilħaqq jerġa' lejn daru,
Lejn dik id-dar ta' ġid, fejn qatt ma naqas
L-ikel u x-xorb u l-hena ta' qrabatu;
Min jaf kif kien jaħsibha meta jara
Mill-ġdid mixħut f'riġlejh l-iben ta' dari
Li kien għalih mitluf, liebes iċ-ċraret,
Mikul mill-ġuħ, mill-għada li rikbitu,
U jisma' ħierġa l-bikja minn ġe fommu,
Miksura taħt il-qilla ta' l-indiema,
"Missier, missier aħfirli, ħniena, aħfirli,
Għax wisq quddiemek dnibt u quddiem Alla."
Min jaf kienx ikeċċih u jgħidlu "Itlaq"
Jew kienx jiftaħ dirgħajh u jgħidlu "Ibni"
U jaqsam qalbu u jmut f'idejn min qatlu.—

VIII

It-tfajjel tħixkel, baża';
Quddiem għajnejh dehritlu mistoqsija,
L-għoqda qalila tal-ħajja.
La jaf imurx mnejn ġie,
La jaf jibqax,
La jaf itemmx il-għomor, jew jittama
Fil-ħniena tal-missier.

IX

Qam. Kien magħlub u mqatta'.
Bla saħħa bħal miflug;
Qabad it-trieq u telaq,
Imwieżen fuq għasluġ.

X

Fit-tieqa mnejn kien jgħasses kollu sabar,
Mnejn kien minn tarf sa tarf jiknes ix-xefaq,
U jitlob u jittama;
Fejn tilef dawl għajnejh mad-dmugħ li nefaq,
Hemm raġel xwejjaħ, agħma.
Xuxtu mimlija,
Qotnija,
Ħafif ħafif titliegħeb
Mal-fewġa ta' l-għaxija;
Iżda ġo fih mhux żiffa
Twennislu d-djieqa; rwiefen,
Rwiefen ġo fih jitqabdu:
Wieħed qalil ta' Mħabba,
Ta' Maħfra t-tieni, t-tielet ta' Indiema
Jaħkmu bla serħ fuq qalbu,
Iżda min minnhom l-iktar
Ma jafx, ma jafx jgħid liema.

XI

U fuq ix-xefaq ħiemed, xħin bdiet nieżla,
Ix-xemx u nofsha nħbiet wara l-għoljiet,
Dehret fil-bogħod, issewwed fuq il-ħmura.
Ta' xifer is-smewwiet,
Xi ħaġa riesqa u kull ma tersaq tikber.
Tersaq u tikber sakemm ħadet sura,
Sakemm deher fiha l-bniedem...
Li kien q'għed jerġa' lura.
U t-tfajjel baqa' sejjer, miexi, miexi,
Jitbiegħed, jitbiegħed,
Jiċkien, jiċkien,
U għab.

1935.

Tifkira t'ommi egħluq id-dsatax-il-sena li ilha mejta.

Għaddew dsatax-il-sena. Kien Diċembru,
Qalil bil-ksieħ tax-xita,
Wasal fit-tmiem. Kull fejn il-ħarsa timraħ
Djar mogħnija, mixgħula
Bi dwal ta' lwien mill-isbaħ;
Imżejna kullimkien, kull bieb, kull tieqa,
Bi ħxejjex li jistiednu
Taħthom bejn min jiltaqa'
Tal-ferħ il-bewsa;
Daqq ħelu, daqq ferrieħi, daqq li jaqsam
Kultant il-qalb u d-dmugħ jasar mill-għajn,
Għaddej mewġa fuq mewġa.
Min jidħaq...
Min jgħanni...
Min jiżfen...
Bil-kemm mal-bieb ta' barra nsemet tħabbat,
Bil-bard u x-xita mreżżħa,
Is-Sena l-Ġdida.

Kont għadni tfajjel żgħir jien dik il-ħabta,
Bil kemm għad ftaħt għajnejja, ftaħt widnejja
Biex nifhem x'inhi l-ħajja;
Iżda kmieni tgħallimt, tgħallimt inġarrab,
Tgħallimt induq bis-sabar
Id-djieqa ta' kull telfa, ta' kull hemm.
Għax waqt li dak in-nhar id-dinja kollha
Kienet daħqana,
Ferħana s-sena l-ġdida q'għed tistenna,
Jien rajtha minn bil-qiegħda
Tintelaq...
Tiżżerżaq...
Tistabat minnufih ma' l-art u tmut.
Ommi l-għażiża.

1935.

Il-Bniedem

I

Għadda qatigħ iż-żmien mill-ewwel jum
U faret l-art bil-ħajja.
Il-bniedem, li kien tnej', fetaħ bħas-siġra
U mela kullimkien. Kibret il-kotra,
Kibru l-ulied u żegħdu,
Kiber il-għadd u xxerred
Mad-dinja kollha.
Kiber il-għadd u tferrqu qattgħa qattgħa
U qasmu l-art bejniethom.
U hekk qagħad fl-oqsma tiegħu, jgħix u jiżgħed
Kull ġens b'ilsienu.

II

Għadda qatigħ iż-żmien. Minn ġo l-ħamrija
Nibtet iż-żergħa : siġar ta' kull għamla,
Imwielda minn ġuf l-art, jaqsmulek qalbek
Biż-żahar li jiftaħ fuqhom; u ma' żmienhom,
Il-frott sabiħ, misjur,
Jixħtulek ma' riġlejk għalkemm tiġborhom.

Jgħannu l-widien fi ġmielhom l-għanja ħelwa
Miksura fuq il-blat u fuq il-ġebel;
Jgħannu l-widien u l-ilma safi nieżel,
Ileqq bħal żġieġ mill-ifjen,
Iraxxax taħt ix-xemx lwien il-qawsalla,
Sabiex malli l-griżmejna jħossu n-nixfa,
Għalkemm nilqgħuh f'idejna
U l-għatx intaffu.

Jgħannu l-agħsafar minn x'ħin jisbaħ kmieni;
Ħajjithom nisġa waħda
Ta' ħajr u ta' tifħir; l-għelt ta' bejniethom
Jixxejjen ma' l-irjieħ, u jinsew kollox
Mal-ħin li jibda jbexbex.
U hekk jerġgħu jingħaqdu fuq il-friegħi,
Qabel l-irqad,
Kull fil-għaxija,
U lkoll flimkien jitolbu.

Zegħdet il-bhima: l-oqsma kollha faru
Biż-żwiemel u bl-ogħġiela. Fuq ix-xagħri,
Mnejn tiela' nifs il-ħajja lejn is-sema,
Tiela' mal-fwar tal-ħdura,
Bojod bħal qoton, bħal m'hu s-sħab ta' fuqhom,
Ħienja bla ħsieb ta' deni,
Jirgħu in-nagħaġ u l-ħrief fl-imrieħel tagħhom.

III

X'irid il-bniedem iktar? Għax mhux hieni?
Imdawwar kollu ġid, fuq rasu l-barka,
Mogħti l-ilbies u l-ħajja,
Mogħti l-ħalib tas-saħħa,
Mogħti l-ulied biex ifarrġulu qalbu,
Għaliex ma jistabarx u jgħix u jimxi
Mar-rjieda tal-Mulej?
Fejn mar id-dawl, id-dehen li bih imżejjen,
Id-dehen li jagħżlu w jerfgħu fuq il-bhima,
U jaħtru ta' din l-art sultan ewlieni?
Fejn għab il-ħajr? Fejn għab it-talb imħeġġeġ
Li bih kien dari jqim lil Min tah ħajtu?
Kollox maż-żmien intilef. Bniedem ieħor.
Il-lum jirgħa fuq l-art.
Għajnejh għajnej' is-seqer, jgħarrxu dejjem
Fuq dar u ġid ħaddieħor;
Lesti idejh biex jaħtfu
L-oqsma tal-ġar imsejken
Li joqgħod ħdejh u mhux fil-qawwa daqsu;
Lest biex jixteħet fuqu għax isibu
Nieqes mill-għodod, nieqes sħiħ fis-sengħa,
Nieqes fl-ilbies li titlob it-taqbida
Fi żminijietna.
U hekk jisraqlu l-art bin-nies uliedha,
Dik l-art li kienet ħielsa minn kull jasar,
Għal taħt il-ħakma tiegħu.

Dan huwa l-bniedem! Kburi fix-xejn tiegħu,
Tilef kull biża' t'Alla,
Tilef kull ħsieb ta' ġieħ, tilef kull ħniena,
Tilef l-imħabba, l-għasel ta' ħajjitna,
Il-qofol ta' kull xogħol, ta' kull ftehima,
Iġiegħlek tħares lejh bil-biża' f'qalbek,
Taħseb ħażin u twarrab 'l-istess sieħbek
X'ħin jiġi bla ħsieb xejn jeħodlok b'idek.

Iġiegħlek saħansitra tibża' minnhom
U twarrab 'l-istess ħutek,
Twarrab lil min ħabbejt, għożżejt ġo qalbek,
U titlaq tgħix il-bogħod fl-għerien ta' l-iġbla
Flimkien mal-bhejjem.

Jannar, 1936.

Tifkira oħra egħluq is-seba' snin li Missieri ilu mejjet

Ilqajtek ġo dirgħajja w qbadna niżfnu
Iż-żfin meqjus u ħelu
Taż-żmien li konna fih.
Konna deħlin fit-tlitt ijiem tal-bluħa,
Tal-frugħa,
Tal-ħażen,
Tad-dnub—il-karnival;
Iż-żmien li fih jintefgħu bħal imġienen
Kemm żgħażagħ, xjuħ u tfal.

Ilqajtek ġo dirgħajja. Għajnejk mixgħula,
Ilellxu taħt id-dawl bil-ferħ u l-hena,
Ħassejthom ġewwa fija;
Ħassejtha ġo widnejja ddoqq qawwija,
Tinkiser u tinħall,
Id-daħqa li dlonk tidħaq; u ħabbejtek.
Tkellimna fuq li għadda, fuq li ġej...
U dħaqna...
U xrobna...
U żfinna...
Dbandalna fuq l-idej'.
Iżda min kellu jgħidli dak in-nhar
Li f'dak il-jum, id-disgħa
Kiefer ta' Frar,
F'dak l-istess ħin...
F'dik l-istess siegħa
Li konna nduru fiha...
Il-bogħod f'art barranija,
Kien fl-aħħar nifs ta' ħajtu
L-għażiż missieri.

9 ta' Frar 1936.

Il-Mewt ta' Ġorġ V

Stennejna b'ħerqa kbira l-aħbar tiegħu
li ġiet ma' tul il-lejl minn ħin għall-ieħor;
kienet magħfusa l-qalb, nofsha maqtugħa,
għax il-qalb tħabbar.

Smajnieh it-talb, smajnieh l-ilfiq u l-biki
joforqu d-dalma u jaqgħu fuq widnejna;
ħassejna d-demgħa taqbeż ġewwa qalbna
u tlabna magħhom.

Smajnieh jitqal il-leħen tal-qanpiena
ixandar l-aħħar nifs tal-ħajja tiegħu,
sakemm ma' nofs-il-lejl intfiet id-dija
mill-għajn għajjiena.

Hekk miet is-Sultan tagħna, l-missier twejjeb
li ħabb u ħadem sħiħ għall-ġid ta' niesu;
hekk miet egħluq il-ħamsa u għoxrin sena
li ilu jsaltan.

Tħassritu d-dinja kollha, bkiet ma' wliedu
fil-hemm li waqa' fuqhom; min kien jafu,
kemm ħbieb u kemm egħdewwa ta' żmien ieħor,
ħassew it-telfa.

Għandhom għaliex, għax laħqu ħadu sewwa
egħruq l-imħabba li kien ħawwel fina,
egħruq li jibqgħu jarmu tul ħajjitna
biex fih niftakru.

21 ta' Jannar 1936.

L-Aħħar Telfa

Forsi biżżejjed ma kinitx għalija
ta' ömmi t-telfa fl-ewwel jiem ta' ħajti
u, wara, ta' missieri?
Kellek tmur int ukoll, tmur u tħallini
aktarx, aktarx għal kollox;
int li kont l-hena ta' dil-qalb mifnija,
il-faraġ ta' żgħożiti;
int li, kif smajt li f'lejla barranija
missierna nfired minna għal l-art ta' dejjem,
ersaqt bil-ħlewwa lejja
u, b'qalbek trid tinqasam,
meddejt it-toqol tiegħek fuq spallejja.
Int smajt il-lum is-sejħa li mill-għoli
niżlet safja ġo qalbek
ta' Min jaf aktar minni jieħu ħsiebek.
Ħassejtek tqum, ħassejt ta' fuq spallejja
it-toqol jerħi, t-toqol
li kien rabbieli ġewwa qalbi mħabba
u għira ta' missier.

Rajtek titwieled; fraħt
ta' tfal li kont biż-żjieda tiegħek fostna.
Rajtek titħarrek; fraħt
għax rajt il-ħajja fik, ċkejkna tarbija.
Rajtha bil-biża' f'qalbi wkoll isewwed,
thedded fuq rasek,
sħaba ta' marda li ma tafx bi hniena.
Rajtek miġugħa, titbekka,
tingħi, titbekka,
għaliex il-kliem ġo fik
kien għad ma sabx it-trieq mnejn għandu joħroġ
biex ifisser li kellek.
Bkejt biss; u jien bkejt miegħek; sakemm fl-aħħar
jiddi rajt xaqq ta' dawl—kien dawl ta' tama,—
u tlabt għalik bil-ħerqa.
U billi t-talb taż-żgħar jasal fis-sema
fuq ġwienaħ ta' ħeffa,
int minnufih stenbaħt, mill-marda mfejqa,
u qomt mis-sodda.
Hekk jien ħabbejtek fi ċkunitek, oħti!

Rajtek titrabba, mill-egħruq maqtugħa,
tikber, titgħallem
u tgħix fil-ħniena t'Alla.
Kienet għalik ta' fejda d-Dar imqaddsa
li bl-akbar dehen u sabar,
ġabritek u għallmitek fuq ħoġorha
tagħżel it-trieq it-tajba mill-ħażina.
Imdawra bil-ħitan, ħallejthom barra
il-ħsebijiet tad-dinja. Xħin tistenbaħ,
kmieni qabel ix-xemx,
tqum tagħti ħajr lil Alla w tilqgħu f'sidrek
qabel ix-xogħol tal-jum;
tersaq ma' nofs-in-nhar u fil-għaxija
lejn il-mejda mhejjija
u tiekol milli ssib bla ma titfantas.
Hekk jgħaddi kien il-jum minn fuq għamilek,
u b'qalbek safja,
ferħana li temmejt kull mibdi f'waqtu,
hienja,
tersaq tistrieħ f'kamartek.

Kienet għalik ta' fejda d-Dar imqaddsa;
kienet għalija
telfien is-sabar, bidu ta' kull hemm.
Għax sew minn dak il-jum li fih ix-xewqa
tiegħek tarraftli li ħassejt ġo qalbek,
taħraq bin-nar ta' mħabba,
—xewqa li taħrab minn kulħadd, mill-qraba
biex tmur tingħalaq raħba għal ħajtek kollha—
jien rajt minn dak il-ħin, bil-biża' f'qalbi
nieżel sewdieni
l-istar ta' swied-il-qalb quddiem għajnejja;
rajtu magħqud iċ-ċpar jaħnaq id-dija
u sfajt mitluf fid-dlam ta' ruħ minsija.
Smajtu bla ħoss jiġġarraf biċċa biċċa,
jaqa', jitfarrak
il-ħsieb li ġewwa qalbi minn żmien għomrok
jien kelli mibni għalik.

Wasal il-jum mixtieq.
Il-lejl kien daħal sewwa w nagħsa ħelwa
taħkem fuq l-art u l-baħar.
Maħlula minn kull qofol, taħt is-soqfa,
jistrieħu l-ħsebijiet li jtaqqlu 'l-bniedem,
u magħhom fuq il-friex dirgħajn għajjiena

isibu l-faraġ.
Ħanin is-skiet fuq l-ilma... Mirkeb ħiemed,
mixgħul minn tarf sa tarf, marbut... jistenna...
taħtu titriegħed
fuq wiċċ il-mewġ lubien ix-xbieħa tiegħu,
u daħna rqiqa tiela'
tofroq is-swied ta' l-ajru w tgħib fil-wesgħa...
Tellajtek, oħt,
ħaddantek, oħt,
waħħalt fuq ġbinek l-aħħar bewsa tiegħi...
qabżet magħsura d-demgħa minn ġo qalbi...
lellxet fi xfar għajnejja,
ħassejtha sħuna nieżla ma' ħaddejja...
u nżilt... biex nibqa' waħdi.

Marzu 1936.

Id-Daħna tal-Paċi *

Fuq l-għoljiet tax-Xagħri l-Aħmar,
Fuq il-wesgħa tal-Barriera,
Gitche Manito s-Setgħani,
Dak is-Sid tal-Ħajja niżel.
Qagħad bil-wieqfa u flimkien sejjaħ
Il-Gnus kollha, s-Setgħet kollha.

U minn taħt riġlejh bdiet nieżla
Xmara tiddi w tarmi d-dija
Fid-dawl ħelu ta' fil-għodu
U titgerbeb minn blat għoli
Qisha *Ishkoodah*, il-kewkba.
U l-Ispirtu tmejjel naqra
Lejn il-lvant u beda b'sebgħu
Fuq il-mergħa jħożż bħal trejqa
Biex ix-xmara tgħaddi minnha.
Hekk qalilha meta lesta:
"Issa din hi t-trieq li tajtek."

* Din taħbat l-ewwel taqsima ta' "L-Għanja ta' Hiawatha" ta' Longfellow, li kollha tgħodd fuq l-erbat elef vers. Fiha l-poeta Amerikan għaraf isawwar bl-akbar ħlewwa l-ġrajjiet ta' Hiawatha, bniedem li (kif kienu jaħsbu l-Indjani ta' l-Amerka ta' Fuq, niżel mis-sema biex jgħallimhom u jqabbadhom it-trieq tal-Paċi. Hiawatha jitwieled fit-tielet taqsima; għalhekk hawn ma jidher xejn.

U mill-ġebel tal-barriera
Ħamranija, qata' biċċa
U għaġinha w ħareġ minnha
Ras ta' pipa mnaqqxa ħelu;
Imbagħad fiha daħħal qasba
Kif kien għadha kollha weraq;
Mela l-pipa bil-qxur niexef
Bil-qxur aħmar taż-żafżafa
Imbagħad nefaħ fuq is-siġar,
U bin-nifs dawn bdew jinħakku
Ma' xulxin, sakemm minn nofshom
Ħarġet ġamra w qabad kollox.
U hekk wieqaf hemm fuq l-iġbla,
Gitche Manito s-Setgħani
Beda jdaħħan fuq il-pipa
Li sejħilha mbagħad tal-Paċi,
Biex jaraw u l-ġnus jitgħallmu.

Beda tiela' d-duħħan, tiela'
Minn ġol-ħemda ta' fil-għodu :
L-ewwel beda b'sing twil iswed,
Imbagħad għaqad u sar vjola,
Imbagħad fetaħ bħal sħab abjad,
Bħal ma jiftħu rjus is-siġar;
Beda tiela', tiela', tiela',
Sakemm laħaq wiċċ is-sema,
Mess u nqasam fuq is-sema
U madwar is-sema nfirex.

U mill-Wied ta' *Tawasentha*.
Minn bejn l-iġbla ta' *Wyoming*,
Mill-għerien ta' *Tuscaloosa*
Mill-għoljiet fil-bogħod tar-*Rockies*.
Mill-għadajjar u mix-xmajjar
Li qegħdin fit-Tramuntana,
Il-ġnus kollha raw id-daħna
Fil-bogħod tiela', tiela', tiela',
Mill-*Pukwana*, tiela', tiela',
Fejn kien hemm tal-Paċi l-Pipa.

U l-Profeti tal-ġnus kollha
Qalu : "Araw, dik il-*Pukwana*,
B'din id-dehra mill-bogħod ħafna,
Qisu qasba q'għed tiċċaqlaq,
Qisu driegħ li jrid xi ħaġa,

Gitche Manito s-Setgħani
Q'għed isejjaħ il-ġnus kollha,
Il-ġellieda għal-laqgħa tiegħu."

U max-xmajjar u mix-xagħri
Ġew ġellieda tal-ġnus kollha.
Ġew id-*Delawares* u l-*Mohawks*,
Ġew iċ- *Choctaws* u l-*Camanches*
Ġew ix-*Shoshonies* u l-*Blackfeet*,
Ġew il-*Pawnees* u l-*Omahas*,
Ġew il-*Mandans* u d-*Dacotahs*,
Ġew il-*Hurons* u l-*Ojibways*,
Il-ġellieda ltaqgħu kollha;
Għax xħin raw mill-Pipa tiela'
Dawk id-dħaħen kbar tal-Paċi,
Lejn l-għoljiet tax-xagħri telqu,
Għall-Barriera tal-Blat Aħmar.

Bl-għodod lesti għat-taqbida,
Hemm inġabru qalb l-egħlieqi,
Miżbugħin kif il-Ħarifa
Tiżbogħ kollha l-weraq tagħha,
Kif kull għodwa s-sema tiżbogħ.
Il-wiċċ tagħhom wiċċ ta' qilla,
Il-qalb tagħhom qalb ġellieda,
U l-mibegħda ta' bejniethom
Kienet tixhed sħiħ f'għamilhom,
Għax din tnisslet fi twelidhom.

Gitche Manito s-Setagħni,
Dak li ħalaq il-ġnus kollha,
Ħares lejhom mimli ħniena,
Bħal missier li jħobb u jagħder;
Il-mibegħda li 'ra fihom
Ma kinitx għalih ħlief ġlieda
Kif jiġġieldu t-tfal bejniethom

Idu refa' l-leminija
Biex ifettel il-qlub tagħhom,
Biex fid-dell ta' driegħu qawwi
Itaffilhom l-għatx u d-deni.
B'leħen għoli tkellem magħhom,
B'leħen għoli kif mill-għoli
Jagħmel l-ilma fuq il-blata.
Daqqa jwissi w daqqa jgħallem,

Dan hu l-kliem li mar jgħidilhom :
"Tfal uliedi, uliedi msejkna,
Kliem il-għerf isimgħu tajjeb,
Kliem li jwissi wkoll isimgħu,
Minn xofftejn l-Ispirtu ħiereġ,
Sid il-Ħajja li ħalaqkom.
Artijiet għall-kaċċa tajtkom,
Tajtkom xmajjar fejn tistagħdu,
Tajtkom l-ors flimkien mall-barri,
Tajtkom ċerv u tajtkom ċerva,
Tajtkom bhejjem ta' kull sura,
Imlejtilqom wiċċ l-għadajjar
Kollha tajr kemm tixtieq qalbkom.
Imlejtilkom tûl ix-xmajjar
Kollha ħut biex bihom tgħixu.
L-għala mela m'intomx ħienja ?
L-għala l-ġlied li jsir bejnietkom ?
Jiena xbajt minn dal-ġlied tagħkom,
Xbajt mill-ġlied u d-dmija tagħkom,
Xbajt mit-talb li dlonk tagħmluli
Biex titħallsu minn seħibkhom;
Kunu afu li qawwija
Ma tkunux ħlief jekk tingħaqdu.

"Jien Profeta nibagħtilkom
U da' jkun il-Fidwa tagħkom ;
Hu jmexxikom u jgħallimkom
U fix-xogħol magħkom ibati.
Jekk tisimgħu t-tagħlim tiegħu
Tistagħnew u lkoll tiżgħedu ;
'Ma jekk kliemu jmut, jintilef,
Hekk tintilfu miegħu intom.

"Mela nxeħtu lkoll fix-xmara
Li għaddejja minn quddiemkom,
Aħslu ż-żebgħa minn fuq wiċċkom,
Aħslu d-dmija minn idejkom,
Idfnu z-zkuk tal-ġlied u l-għodod;
Kissru l-ġebel mill-Barriera
U agħġnuh u agħmlu Pipa,
U ġo fiha daħħlu qasab
Milli nibtu hawn maġenbkom,
U żejnuhom b'rix mill-isbaħ,
U flimkien oqogħdu daħħnu,
U flimkien għixu bħal aħwa."

Il-ġellieda ma' l-art tefgħu
Ġild iċ-ċerv u l-ħwejjeġ tagħhom,
Kollha z-zkuk u l-għodod kollha,
Kull ma kellhom lest għall-ġlieda;
U flimkien fix-xmara nxeħtu,
Ħaslu ż-żebgħa minn fuq wiċċhom.
Safi l-ilma niżel fuqhom,
Safi u jilma minn fejn għadda
Sid il-Ħajja huwa w niezel;
Iżda taħthom l-ilma mdardar,
Il-lewn tiegħu sar ħamrani,
Qisu tħallat id-demm miegħu.

Il-ġellieda minn ġo l-ilma
Ħarġu lkoll indaf, maħsula;
Fuq ix-xtajta difnu l-għodod,
Kull ma kellhom lest għall-ġlieda.
Gitche Manito s-Setgħani,
Il-Ħallieq, l-Ispirtu qawwi,
Tbissem fuqhom u għadirhom,
Ġietu ħniena minn uliedu.

U bla kliem, mill-ġebel aħmar
Tal-Barriera qatgħu kollha;
U għaġnuh u għamlu l-Pipi;
U ġol-Pipi daħħlu l-qasab
Li qatgħuh minn xatt ix-xmara;
Żejnu kollox b'rix mill-isbaħ
U kulħadd telaq lejn daru;
Waqt li s-Sid tal-Ħajja tela'
Feraq sħaba u baqa' tiela',
Sa ma wasal f'bieb is-Sema,
U hekk għab minn quddiem niesu,
Ġewwa d-daħna nħall li tiela'
Minn ġol-Pipa mill-*Pukwana*.

WERREJ

	faċċ.
Lill-Poëta	5
L-Ave Marija	6
Lilek	7
L-Għanja ta' Dari	8
Is-Serħ tal-Qrar	9
Lilek	9
Lilek	10
Int, Jiena w Hu	11
Il-Qniepen	12
Omm	13
Siġar	15
Widien	16
Dlonk fis-Skiet ta' fil-Għaxija	17
Il-Bieraħ... Il-Lum...	18
It-Trieq tal-Ħajja	19
Dehra ta' Żminijietna	21
L-Iben Ħali	22
Tifkira t'Ommi	26
Il-Bniedem	27
Tifkira ta' Missieri	29
Il-Mewt ta' Ġorġ V	30
L-Aħħar Telfa	31
Id-Daħna tal-Paċi	33